

A KÖZNEVELÉS FEJLESZTÉSÉT SZOLGÁLÓ PEDAGÓGIAI KUTATÁSOK TERVE

(1973—1990)

A Minisztertanács 1035/1973. (IX. 19.) számú határozatával intézkedett arról, hogy „az országos szintű kutatási főirányokat a köznevelés fejlesztését szolgáló pedagógiai kutatások” tervével ki kell egészíteni.

A határozat megfogalmazza a kutatások tárgyát, a kutatások felelőseként a művelődésügyi minisztert jelöli meg.

Az ehhez kapcsolódó 1036/1973. (IX. 19.) számú kormányhatározat intézkedik a kutatásokkal kapcsolatos egyéb kérdések rendezéséről, a Tárcaközi Koordináló Bizottságról, a kutatások anyagi támogatásának rendjéről, a kísérleti és bázis-iskolák szervezéséről, valamint a kutatások ütemezésének fő szakaszairól.

Megemlítjük, hogy a kutatási program anyagait az MTA Elnöksége előzetesen megvitatta és támogatónan jóváhagyta.

Az alábbiakban közzétesszük a pedagógiai kutatási főirány tartalmát megalapozó tervtanulmányt

I.

A kutatás célja és társadalmi-tudományos jelentősége

A kutatási főirány társadalmi jelentőségét — a X. Pártkongresszus irányelveiben és az MSZMP Központi Bizottsága 1972. június 15-i, az állami oktatás helyzetéről és fejlesztésének feladatairól szóló határozataiban is kifejezett — az a tudományosan igazolt társadalompolitikai felismerés adja meg, mely szerint a szocializmus teljes felépítése időszakában társadalmunk fejlesztésének egyik lényeges feltétele a köznevelés rendszerének és tartalmának további korszerűsítése.

Ez a feladat szükségszerűen feltételezi a távlati köznevelési-politikai döntéseknek tudományos kutatások-vizsgálatok, kísérletek segítségével való megalapozását, a köznevelés- és ezen belül az iskolaügyi tervezés elméleti módszertani kérdéseinek tisztázását, a távlati fejlesztés fő irányainak, a kiépitendő köznevelési rendszer tartalmára és szerkezetére vonatkozó variánsoknak elméleti és kísérleti úton való kimunkálását, megfelelő ellenőrzését, valamint — az előzőktől elválaszthatatlanul — a neveléstudomány jelentős mértékű fejlesztését.

A köznevelési rendszer távlati fejlesztésének ez a koncepciója abból az objektív összefüggésből indul ki, amely egyrészt a köznevelési rendszer tervezése és működése, másrészt a neveléstudomány fejlettségi színvonala között fennáll. Nyilvánvaló, hogy a köznevelés fejlődése a társadalmi-gazdasági-technikai fejlődés bázisán megy végbe, de az sem lehet kétséges, hogy a társadalmi fejlődést segítő köznevelési rendszer kifermálódásának és működésének lehetősége nagy mértékben függ a neveléstudomány fejlettségi szintjétől is. Köznevelési rendszerünk és a hazai marxista neveléstudomány, valamint a határtudományok fejlesztése kölcsönhatásban áll egymással.

A kutatási főirány a távlati fejlesztés teendőinek kimunkálásán kívül nagy figyelmet kíván fordítani az oktatásügyi párthatározatban megszabott másik alapvető feladatra, a köznevelési rendszernek a mai keretek között történő tar-

talmi korszerűsítésére, a tanulóifjúság helyzetének és nevelésének kérdéseire, valamint a felnőttek szervezett oktatása, továbbképzése társadalompolitikai és művelődéspolitikai szempontból egyaránt fontos feladatának vizsgálatára.

A neveléstudomány szempontjából a főirány kutatásának várható tudományos eredményei kettős vonatkozásban is jelentősek. A kutatások egy része közvetlenül hozzájárul a korszerű neveléstudományi koncepció kimunkálásához és a kutatómódszertan fejlesztéséhez. Más részük pedig — azok a kutatások, amelyek közvetlenül a köznevelési rendszer vizsgálatát célozzák — egyúttal jelentős mértékben tágíthatják a neveléstudomány interdiszciplináris kapcsolatait, fokozhatják a szocialista pedagógia „valóságérzékét”.

Mivel az oktatásügyi párthatározat alapos helyzetelemző munkára támaszkodik, ezért a kutatási feladatok tervezésében a tervtanulmány általában ebből az elemzésből indul ki.

A kutatási főirány társadalmi és tudományos jelentősége tehát a köznevelési rendszer szerkezeti, tartalmi, metodikai korszerűsítésének társadalompolitikai fontosságából következik. A kutatási főirány alkalmas arra, hogy a tudományos erőket maga köré tömörítse, s a tudományközi együttműködés következményeként metodológiai eszköztárakat gazdagítsa.

II.

A kutatási főirány helyzetének néhány jellemzője

A neveléstudomány területén az elmúlt évszázadban, különösen az elmúlt évtizedben bizonyos fellendülés s ennek nyomán eredmények tapasztalhatók. Vitafórumain, a pedagógiai sajtóban napirendre tűzött fontos oktatáspolitikai pedagógia-elméleti kérdéseket. Kísérletek egész sora indult az oktató-nevelő munka korszerűsítése érdekében. Intenzívebbé vált a kutatómódszertani kérdések tisztázására való törekvés, a kutatók nemzetközi kitekintése szélesedett.

Növekedett a különböző kutatóhelyeken, illetve a felsőoktatási intézményekben a pedagógia szakembereinek száma, jelentős számban születtek kandidátusi disszertációk, ezek jó részének elméleti és módszertani színvonala határozottan emelkedett.

Ezen — semmiképpen nem túlértékelendő, de nem is elhanyagolható — eredmények részben biztosítják a kutatási főirány teljesítésének személyi, szellemi bázisát, de — s különösen a növekvő feladatok tükrében — nem súlytalaníthatják az oktatásügyi párthatározatnak a neveléstudományra vonatkozó alábbi kritikai megállapításait:

„Neveléstudományunk elmarad a követelményektől. Ezért nem tud kellő segítséget adni sem a gyakorlatnak, sem a köznevelés távlati fejlesztésének tervezéséhez. A kutatás bázisai erőtleneek; nincsenek kísérleti iskoláink, s a kis-számú pedagógiai kísérlet értékelése is elmarad. A folyó kutatások jelentős része nem illeszkedik átgondolt tervbe; a különféle helyeken folyó kutatások koordinálatlanok. A pedagógiai tudományok laza szálakkal kapcsolódnak a rokon tudományokhoz.

A közoktatás irányító szerveinek nincs a közoktatás egészére kiterjedő távlati fejlesztési tervük, ezért a közoktatáspolitikai, az iskolarendszerre vonatkozó döntések nem határozott koncepció részeként születtek meg, hanem a rövidtávú igények gyors kielégítését tartották szem előtt. Fontos közoktatáspolitikai, pedagógiai tartalmú döntéseket nem előzött meg kísérlet, elemzés, a hazai és a

nemzetközi tapasztalatok gondos figyelemmel kísérése és körülményeinkkel való egybevetése.”

A meglevő kutatási bázis jellemzésére az alábbiakat kívánjuk megemlíteni:

Az 1962-ben alakult Országos Pedagógiai Intézet, jóllehet jelentős szakmai kapacitást képvisel, erőinek csak egy részét tudja kifejezetten pedagógiai kutatásokra fordítani.

Csak sajátos profiljába tartozó kutatásokat végez, illetve ilyeneket koordinál az 1963-ban kutatócsoportként létrejött, majd 1967-ben kutatóközponttá alakult Felsőoktatási Pedagógiai Kutató Központ.

1972. január 1-én alakult meg a Magyar Tudományos Akadémia Pedagógiai Kutatócsoportja, amelynek első esztendejét a szervezési és tervezési munkák töltötték ki.

Neveléstudományi kutatásokkal valamilyen formában más intézményeknél is foglalkoznak (pl. egyetemek, főiskolák pedagógiai, pszichológiai tanszékei, Országos Pedagógiai Könyvtár; MTA Pszichológiai és Szociológiai Intézetének egy-egy osztálya; Országos Pályaválasztási Intézet és megyei alc centrumai; MÜM, MÉM stb. minisztériumok módszertani és kutatóintézetei; a most alakuló Országos Oktatástechnikai Kutatóközpont stb.).

A neveléstudománnyal sok szempontból érintkező kutatások folynak a Társadalomtudományi Intézetben; a SZOT Elméleti Kutató Intézetében; a Népművelési Intézetben; a TIT-ben; az MRT Tömegkommunikációs Kutató Központjában; a Statisztikai Hivatalban; a Demográfiai Kutató Intézetben stb.

E korántsem teljes listán szereplő intézmények között a neveléstudományi kutatásokban sem elegendő információ és koordináció, sem megfelelő munkamegosztás nincsen. Ezért a koordináció, a profilmeghatározás területén változásra van szükség.

A neveléstudományi kutatómunka fő bázisai nálunk esztendőnkön keresztül az egyetemi és főiskolai tanszékek, tanító- és óvónőképző intézeti tanszéki csoportok voltak. Ezekben az intézményekben azonban — kisszámú kivételtől eltekintve — az oktatók magas óraterhelése, a kutatásra fordítható idő és pénz viszonylag csekély aránya akadályozta a kutatómunka rendszerességét, folyamatosságát. (Ezen a téren — úgy tűnik — egyelőre még a tudománypolitikai irányelvek sem eredményeztek döntő változást.) Bár ez a helyzet nemcsak a neveléstudományi kutatásokra jellemző, mégis súlyosabban érinti az olyan tudományterületet, amely — mint a pedagógia is — szűkölködik az önálló kutatási bázisokban.

Ebből a helyzetből adódik a tervfeladathoz tartozó kutatások esetlegessége, szétforgácsoltsága.

Még inkább szétaprózottak, esetlegesek a művelődéstudomány, a művelődésgazdaságtan, a közoktatás tervezése, szervezése, irányítása, illetve az ezekkel összefüggő — a tartalmi kérdések szempontjából is nélkülözhetetlen — neveléstudományi alapkutatások.

Külön probléma, hogy nem tudtuk kellően megoldani a több mint 100 ezer pedagógus legjobbainak bevonását a kutatásokba csakúgy, mint ahogy nem sikerült a pedagógia szakon eddig végzett, illetve pedagógiából doktorált mintegy 1000 főt közelebb hozni a kutatásokhoz.

Amint erre a KB-határozat utal, eddig kevés lehetőség adódott a szocialista országok kutatóintézményeivel közös kutatások kialakítására, s csak kevés — főleg közvetett — lehetőség a számunkra is hasznosítható kutatási eredmények, tapasztalatok átvételére.

III.

A főirány kutatásának néhány elvi-módszertani vonatkozása

A főirány kutatása mind szűkebb pedagógiai, mind szélesebb társadalmi jelentőségét tekintve olyan összetett feladatot jelent, amelyhez hasonlóra pedagógiai tudományos életünk kutatási gyakorlatában még nem került sor.

Ebből következően nemcsak a konkrét kutatások, hanem már a kutatástervezés és szervezés optimális módszereinek megtalálása is jelentős erőfeszítéseket igényel, mégpedig kettős vonatkozásban is:

a) a sajátosan pedagógiai vizsgálatok eredményeinek összefogásában és szintetizálásában;

b) a társtudományok kutatásainak célirányos szervezésében és eredményeik pedagógiai szempontú feldolgozásában, értelmezésében.

A nevelés, a köznevelés, az iskola feladatait, tartalmát és szerkezetét determináló (politikai, gazdasági, kulturális-tudományos-ideológiai, pedagógiai, szociológiai, egészségügyi, pszichológiai stb.) tényezők összetettsége megköveteli a kutatási szempontok, megközelítési irányok komplexitását.

A főirány kutatásának tehát alapvető jellemzője, hogy tartalmánál, kutatási céljánál fogva interdiszciplináris jellegű, s mint olyan — pedagógiai alapjának konzekvens megtartása mellett — több tudományághoz kapcsolódik. A kutatómunka elengedhetetlen feltétele a filozófiával, közgazdaságtudománnyal, pszichológiával, szociológiával, szervezés- és vezetéstudománnyal, jogtudománnyal, művelődésemeléttel, orvostudománnyal való koncentráció.

A komplexitás a kutatási módszerek területére is kiterjed. A módszertani sokoldalúság feltételezi a tartalmi, formai, strukturális szempontok egységbe vonását is. A strukturális-rendszerlemző eljárás és a különböző mennyiségi elemzések integratív felhasználásával fel lehet építeni egy korszerű köznevelési rendszer modell-variánsait. A modell-variánsokat, illetve azok egyes elemeit mint hipotétikus lehetőségeket a gyakorlatban kísérletileg ellenőrizni kell.

A helyzetmegítélés fontos aspektusa a kutatási módszerek színvonala. Az elmúlt időszakra az volt a jellemző, hogy

a) a pedagógiában is erősödött a matematikai módszerek alkalmazására való törekvés (statisztikai, matematikai módszerek, egzakt teljesítménymutatók kialakítása);

b) folyamatban van a rokntudományok szemléleti és módszertani érintkezése, illetve behatolása a pedagógiai kutatások módszertanának területére (elsősorban a pszichológia, szociológia, valamelyest az információelmélet, a kibernetika);

c) egy sajátos, esetenként nyílt, más esetben burkoltabb elvi ellentét tapasztalható a matematikai módszerek hívei, nem egy esetben abszolutizálói és a módszerek kombinálásának hívei, tehát a pedagógia tárgyával adekvát módszerek alkalmazásának hívei között;

d) elkezdődtek és kibontakozóban vannak a nevelés kérdéseit a filozófiai általánosítás szintjén elemző kutatások (ez természetesen elsősorban tartalmi kérdés, ezen a helyen az eljárás metodológiai vonatkozásai miatt említjük).

IV.

A fontosabb kutatási részfeladatok

IV/1. Köznevelési rendszerünk távlati fejlesztésének alapvető rendszerbeli és nevelés-tudományi kérdései

1. témacsoport. A köznevelési rendszer távlati fejlesztésének nevelésméleti, tervezésmethodikái és kutatómódszertani problémái.

Az 1. témacsoport célja, hogy a kutatás

a) segítse elő a távlati fejlesztés célelméleti, nevelésméleti, tantervelméleti, tervezésmethodikái problémáinak a tisztázását, e területek módszereinek a tökéletesítését;

b) lényegesen járuljon hozzá a marxista pedagógia alapvető elméleti és ezen belül tudományelméleti kérdéseinek a tisztázásához, a pedagógiai kutatás metodológiájának, módszereinek a korszerűsítéséhez.

Ennek érdekében a következő témákat szükséges kutatni:

A szocialista nevelés cél- és feladatrendszere mint a köznevelés távlati fejlesztésének centrális ideológiai-elméleti problémája.

Gazdasági, politikai, ideológiai, szociológiai, pedagógiai, pszichológiai, egészségügyi követelmények szerepe a köznevelési rendszer perspektivikus tervezésében.

A köznevelési rendszer tervezési módszereinek, technikáinak fejlesztése.

A pedagógia tudományelméletének problémái és kutatómethodikái kultúrája a köznevelési rendszer távlati fejlesztésének szempontjából.

2. témacsoport. A magyar köznevelési rendszer fejlődésének történelmi tanulságai, különös tekintettel a felszabadulás utáni időszakra; a köznevelési rendszerek fejlődésének nemzetközi történelmi összehasonlító vizsgálata; iskolarendszerünk jelenlegi helyzetének, hatékonyságának feltárása.

A 2. témacsoport célja, hogy a kutatás

a) tárja fel köznevelési rendszerünk fejlődésének alapvető tendenciáit, problémáit, a célok és eredmények diszkrépanciáit, azok okait;

b) adjon megbízható képet az iskolarendszerek fejlődésének fő nemzetközi áramlatairól, problémáiról, keresse meg a mi viszonyaink között figyelembe vehető, adaptálható megoldási módokat:

c) mutassa meg a jelenlegi iskolarendszer struktúrájának, működésének, hatékonyságának, gazdaságosságának pozitív és negatív vonásait, mind a társadalom, mind az egyén szempontjából.

Ennek érdekében a következő témákat szükséges kutatni:

A köznevelés fejlődésének történelmi és történelmi-összehasonlító vizsgálata.

Jelenlegi iskolarendszerünk ellátottságának színvonala, ennek hatása a nevelés-oktatás folyamatának alakulására és eredményességére.

A társadalom és az iskolarendszer közötti összefüggések; társadalmi struktúra és iskolastruktúra; az iskolarendszer hatása a társadalmi mobilitásra; iskolarendszerünk pályairányító mechanizmusának működése.

Mai iskolarendszerünk belső és külső hatékonysága, működésének gazdaságossága.

3. témacsoport. A közneveléssel és azon belül az iskolarendszerrel szemben támasztható sokoldalú társadalmi követelmények hazánkban a fejlett szocializmus felépítésének időszakában.

A 3. témacsoport célja, hogy a kutatások

a) tisztázzák azokat az igényeket, amelyek a szocialista eszmeiség, a szocialista demokratizmus várható fejlődéséből, fejlesztési feladataiból adódnak a köznevelés távlati fejlesztése számára;

b) tárják fel hazánk várható gazdasági, tudományos-technikai fejlődésének konzekvenciáit köznevelésünk távlati fejlesztésére vonatkozóan;

c) határozzák meg azokat a következményeket és feladatokat, amelyek demográfiai helyzetünk várható alakulásából adódóan köznevelésünk távlati fejlesztése előtt állnak.

Ennek érdekében a következő témákat szükséges kutatni:

Gazdasági életünk sajátosságai és fejlődéséből eredő követelmények köznevelési rendszerünk számára. Gazdasági életünk fejlődésének főbb tendenciái és ezek várható hatása a köznevelés fejlesztésére.

Demográfiai helyzetünk várható alakulásának követelményei a köznevelés fejlesztésével szemben.

A szocialista eszmeiség, a szocialista demokratizmus fejlődéséből, fejlesztéséből fakadó követelmények köznevelésünk távlataival szemben.

A társadalmi, kulturális, technikai, tudományos fejlődés általános követelményei a közneveléssel szemben.

4. témacsoport. A kialakítandó köznevelési rendszer alapvető jellemzői, cél- és feladatrendszere, alapstruktúrája, oktatásszervezeti formái; modell-variánsok.

A 4. témacsoport célja, hogy a kutatások

a) adják meg a 80-as években kialakítandó köznevelés cél- és feladatrendszerét *általában*, valamint iskolafokozatonként és iskolatípusonként;

b) vizsgálják, s ennek alapján jelölik ki az iskola helyét, szerepét a társadalmi szervek, intézmények, a nem iskolai nevelőtényezők hálózatában — tekintetbe véve az egymásra gyakorolt kölcsönhatásokat;

c) eredményezzék a társadalmi követelményeknek jobban megfelelő iskolarendszer alapstruktúrájának kidolgozását, amely alsó- és középfokon a mainál magasabb szintű neveltséget és alpműveltséget biztosít mindenki számára, felsőfokon pedig szélesebb körű általános és szakmai képzést nyújt, lehetővé teszi a rendszer elemei közötti szoros, zökkenőmentes összekapcsolódást és a szakmunkásképzés szerves beillesztését a középfokú képzési rendszerbe;

d) olyan kísérletileg is kipróbált oktatásszervezeti modelleket eredményezzenek, amelyek biztosítják a köznevelési rendszer magasfokú demokratizmusát és ezáltal társadalmunk mobilitásának fokozását.

Ennek érdekében a következő témákat szükséges kutatni:

A jövőben megvalósítandó iskolarendszer célja és feladatai az egész rendszerre, valamint az egyes fokozatokra és típusokra vonatkozóan. Az iskolarendszer belső egyensúlyának tényezői és feltételei.

A szocialista nevelő iskola mint a különféle nevelési hatások integrálója.

Az iskola mint működő szervezet.

A kiépítendő iskolarendszer alapstruktúrájának fő tartalmi és szerkezeti kérdései.

A jövő iskolarendszerének megfelelő oktatásszervezeti formák.

A köznevelési rendszer fejlesztésének, irányítási funkcióinak, mechanizmusának, módszereinek és eszközeinek vizsgálata, valamint a korszerűsítés lehetőségeinek feltárása a szakmai, illetve a regionális vezetés minden szintjén.

A pedagógusszükséglettel és a pedagógusképzéssel, valamint a pedagógus személységével szemben várható követelmények.

5. témacsoport. A felsőoktatási intézményrendszer távlati fejlesztésének fő kérdései.

Az 5. témacsoport célja, hogy a kutatás

a köznevelési rendszer egészének fejlesztésére irányuló vizsgálatok keretében felsőoktatásügyünk távlati továbbfejlesztésének átfogó kérdéseit tudományos elemzés tárgyává tegye, és a vonatkozó döntéseket elméletileg megalapozza, — kellő figyelmet fordítva a felsőoktatási intézményrendszernek, valamint az intézmények belső felépítésének sajátos problematikájára.

Ennek érdekében a következő témákat szükséges kutatni:

A felsőoktatási struktúra nemzetközi fejlődési tendenciái.

A magyar felsőoktatás szakági és területi struktúrája.

A felsőoktatási intézmények nagyságrendje, a képzés gazdaságossága.

A magyar felsőoktatási struktúra várható alakulását meghatározó tényezők.

A fenti témák kutatásának eredményei alapján javaslatokat, illetve ajánlásokat kell kidolgozni az alábbi területekre:

— A magyar felsőoktatás szakági, képzési szintek szerinti és regionális struktúrájának továbbfejlesztése.

— A felsőoktatási intézmények arányainak optimalizálása.

— A felsőoktatási intézmények közötti együttműködés és munkamegosztás.

— A felsőoktatási intézmények és a kutatóintézetek kooperációja, illetve integrációja, tudományos és oktatóközpontok.

— A felsőoktatási intézmények belső struktúrája, a felsőoktatási rendszer és az intézmények irányítása.

Bázisintézmény: MTA Pedagógiai Kutató Csoport
Felsőoktatási Pedagógiai Kutatóközpont

A kutatások ütemezése:

1973—1975. A döntéselőkészítő modell-variánsokra és a kísérletekre vonatkozó hipotézisek kimunkálása. (Lásd: 3., 4., 5. témacsoport)

1975—1980. A 2. sz. témacsoport egyes témái kutatásának lezárása.

A 4. és 5. sz. témacsoport intenzív kutatási szakasza, a modell-variánsok kidolgozása, új kísérletek megindítása.

1980—1985. Az 1. sz. témacsoport lezárása, az elméleti szintézisek kidolgozása.

A 2. sz. témacsoport első témája kutatásának monografikus igényű lezárása.

A 3. sz. témacsoport kutatásainak lezárása, a kiépítendő köznevelési rendszerrel kapcsolatos komplex társadalmi követelményrendszer teljes térképének felrajzolásával.

A 4. és 5. sz. témacsoport előzetes lezárása, a döntéselőkészítő variánsok kimunkálásával.

1985—1990. A döntéselőkészítő szakasz lezárása, a bevezetésre kerülő modellek pontos kimunkálása, az átállás előkészítése.

*

IV/2. Az oktatás és nevelés folyamatos tartalmi és módszertani korszerűsítése

Az oktatásügyi párthatározat a közelebbi évekre — legalább egy évtizedre — azt a feladatot jelöli ki az oktatásügy számára, hogy a jelenlegi iskolarendszer keretei között lényegesen javítani kell az oktatás és nevelés hatékonyságát. Ennek a feladatnak a lényege a pedagógiai munka tartalmi-minőségi megjavítása.

A feladat megoldása legalább négy egymással összefüggő területen igényel kutatómunkát:

- a) az oktatás és nevelés tartalmi továbbfejlesztése, korszerűsítése,
- b) az oktatási folyamat szerkezetének vizsgálata,
- c) az oktatás és nevelés módszertanának korszerűsítése,
- d) az oktatás és nevelés egész eszköztárának fejlesztése.

Ezeket a munkálatokat valamennyi iskolatípusban — beleértve a szakmunkásképző iskolákat is —, illetve intézménytípusban el kell végezni, biztosítva az értelemszerű egységet, másfelől az indokolt és szükséges differenciáltságot.

1. témacsoport. Az oktatás és nevelés továbbfejlesztése, korszerűsítése.

Az 1. témacsoport kutatásának közvetlen célja, hogy tudományosan előkészítse az évtized végére esedékes tantervi reformot, az iskolai nevelőmunka rendszerének továbbfejlesztését.

Kiemelt kutatási témák:

- A nevelési program továbbfejlesztése
- A szocialista munkaiskola — mint koherens nevelési rendszer
- A tanulói önkormányzat formáinak kutatása
- Tudomány és tantárgy viszonya
- A tananyag kiválasztásának szempontjai
- A tanterv koncepciója, szerkezete és a tananyag rendezése
- A tantárgyak rendszere
- A tantervek követelményrendszere

2. témacsoport. Az oktatási folyamat szerkezetének vizsgálata.

A témacsoport kutatásának célja a tanítás és a tanulás egységeként felfogott pedagógiai folyamat optimális szerkezetének vizsgálata, a modern pszichológiai tanuláselméletek didaktikai alkalmazása, illetve a pedagógiai értelemben vett tanulási folyamat vizsgálata.

Kiemelt kutatási témák:

- A fogalmak, fogalmi struktúrák kialakításának optimális útja
- A cselekvések, műveletek interiorizálódásának és exteriorizálódásának folyamata
- Adatok, tények, törvények, elméletek egymásra épülésének didaktikai útja
- A tanári és tanulói műveletek egymáshoz való viszonya

3. témacsoport. Az oktatás és nevelés módszertana.

A témacsoport kutatásának célja olyan hatékony módszerek és eljárások feltárása, amelyek egyfelől a korszerű tartalmakból következnek, másfelől visszahatnak a tartalom, a követelmények további pontosítására.

Kiemelt kutatási témák:

Átfogó tantárgypedagógiai vizsgálatok

A tanulás motivációja

A tanári munka korszerű tartalma, eszközei, módszerei

A tanulói tevékenység korszerű tartalma, formái

A tanítási-tanulási eredmény megállapítása és felhasználása az oktatási folyamat alakításában

4. témacsoport. Anyagok, eszközök, eszközrendszerek fejlesztése, alkalmazása.

Ez a témacsoport a pedagógiai kutatások legsokrétűbb területe. A dolog természeténél fogva nagyon széles felületen érintkezik más tevékenységekkel (pl. műszaki, technológiai, kereskedelmi stb. tevékenységekkel), másfelől a tanulási eszközök és technikák alkalmazásának területe jóval szélesebb a köznevelési területnél (pl. közművelődés, ismeretterjesztés, üzemi kiképzés, a különböző szakágak speciális igényei stb.).

A témacsoport kutatásában elengedhetetlen, hogy a mai legkorszerűbbnek ismert eszközök és eszközrendszerek fejlesztése, elterjesztése, még újabbak kidolgozása mellett gondoljunk a tradicionális, jól bevált eszközök tökéletesítésére is.

Kiemelt kutatási témák:

A tradicionális eszközök tökéletesítése

Modern technikák és eszközök fejlesztése

Az optimális eszközkombináció

A tanítási-tanulási és nevelési eredmény megállapítására alkalmas technikák és eszközök fejlesztése; értékelés és osztályozás

A változó funkciójú és eszközrendszerű oktatás-nevelés követelményei az iskola építésével kapcsolatban

5. témacsoport. Távlati felsőoktatás-elméleti kutatások.

A felsőfokú szakemberképzés sikerének fontos feltétele, hogy egyetemünk és főiskolánk oktató-nevelő munkáját a megelőző iskolafokéval mindenkor egységben szemléljük. Az átmenet nehézségei legnagyobb részét abból fakadnak, hogy ez az egységes szemlélet gyakran nem érvényesül. Az oktatás és nevelés tartalmi-minőségi megjavítását fogja segíteni tehát, ha az eddig külön-külön folyó kutatásokat a jövőben jobban tudjuk koordinálni, illetve lehetőség szerint összehangolni.

Kiemelt kutatási témák:

A szocialista társadalom elvárásai az értelmiségi szakemberrel szemben

Képzési célok, feladatok, a követelmények rendszere

A tantárgyi rendszer korszerűsítése

Oktatási formák és módszerek

A hallgatók általános műveltségének, erőnlétének, honvédelmi felkészültségének fokozását, egészségének megszilárdítását, világnézeti fejlődését célzó kutatások

A felsőoktatási nevelőmunka korszerűsítésére irányuló részvizsgálatok

Bázisintézmény: Országos Pedagógiai Intézet

A kutatások ütemezése:

1975-ig: a témákra vonatkozó tervtanulmányok kidolgozása, összehasonlító kutatások végzése, kísérletek megindítása.

- 1980-ig: a kísérletek folytatása, több témában lezárása, a kutatási eredményeknek az új tantervekbe való beépítése.
- 1985-ig: a tartalmi és módszertani kérdések további vizsgálata, az új tantervi keretek között folyó oktatás és nevelés hatékonyságának elemzése, különös tekintettel a kialakítandó új oktatási struktúra tartalmi igényeire.
- 1990-ig: mindezen kérdéseknek a valószínűleg új struktúra keretei között való vizsgálata, a felmerülő új szükségletek szerint kutatási feladatok ki-tűzése, megtervezése.

*

IV/3. A tanulóifjúság életkörülményeinek, közösségeinek és mozgalmi tevékenységének alapvető kérdései

1. témacsoport. A tanulóifjúság közösségei és a pedagógiai hatékonyság növelésének lehetőségei.

Az 1. témacsoport célja, hogy a kutatások feltárják, hogyan hasznosíthatók a közösségek különféle típusai az iskolai és az iskolán kívüli nevelésben, az egyének sokoldalú fejlesztése és az önnevelés permanens képzés megalapozása érdekében.

Ennek érdekében a következő témákat szükséges kutatni:

A céltudatos pedagógiai hatások közösségformáló szerepét olyan pedagógiai, nevelésszociológiai, szociálpszichológiai és nevelésmódszertani vizsgálatokkal kell megvilágítani, amelyek feltárják az iskolai és iskolán kívüli közösségek hatásmechanizmusát, a tanulóifjúság homogén és heterogén, állandó és alkalmi, szervezett és spontán közösségeinek főbb sajátosságait.

Kutatási feladat az iskola és a társadalom különböző közösségeinek egymáshatása a nevelés folyamatában. Ezen belül megvizsgálandó, hogy a tanulók számára az iskola vagy az iskolán kívüli társas világ adja-e a normatív vonatkoztatású környezetet. Külön figyelmet érdemel a tanulók életének és tevékenységének megszervezésében, a közösségépítésben a tudatos és spontán elemek kölcsönhatása.

Vizsgálandó a szocialista demokratizmus érvényesítése a tanulóifjúság közösségi életében, különösen a problémák pedagógiai vetülete. Így többek között az ifjúsággal szemben támasztott követelmények, az aktivitás, öntevékenység és önkormányzás, a szabadság és fegyelem, a jogok és kötelességek összefüggése a közösségi nevelés folyamatában.

Kimunkálandó a fiatalok közösséghez, társadalmi feladatokhoz, társaikhoz és önmagukhoz kialakuló viszonyának, a közösségi nevelés hatékonysága értékelésének szocialista elveken nyugvó rendszere is.

2. témacsoport. A tanulóifjúság szocializációja és értékorientációja.

A 2. témacsoport célja: a társadalmi beilleszkedés iskolai előkészítő szakaszának, valamint a szocialista eszmények, erkölcsi-politikai, világnézeti és esztétikai normák nevelési funkciójának és érvényesülésének feltárása, mivel a tanulók nevelésének és nevelődésének jelentős kérdése a társadalmi értékek rendszerének elsajátítása.

Ennek érdekében a következő témákat szükséges kutatni:

Fontos kutatási probléma, hogy a családban érvényes értékminták hogyan származódnak át a gyermekekre. Az értékek átadásának rétegspecifikus folyama-

tát különösen a tanuló iskolába lépésekor kell számba venni ahhoz, hogy az iskolai nevelés programját megközelítően pontosan körvonalazhassuk. A nevelés későbbi szakaszaiban is vizsgálendő azonban, hogy a családi és iskolai értékátadás milyen mértékben harmonizált, milyen ellentmondások keletkeznek, és ezeket hogyan lehet feloldani.

Fel kell tární a szocializáció szakaszainak törvényszerűségeit abból a célból, milyen szerepe van az oktatásnak, a tömegkommunikációs eszközöknek, a tanulók érintkezésmódjának stb. az értékek és magatartásmódok közvetítésében.

Kutatni kell azokat az okokat, amelyek megmagyarázhatják a tanulóifjúság köreiben időnként felbukkanó negativisztikus hangulatok, magatartásbeli jelenségek és egyes területeken megtalálható eszmei-politikai elbizonytalanodás természetrajzát.

Fel kell tární a szocialista célokkal és életeszmennyel való azonosulás módszereit.

3. témacsoport. A tanulóifjúság életmódja és alakításának főbb tényezői

A 3. témacsoport célja, hogy a kutatás feltárja a tanulók iskolai és iskolán kívüli tevékenységének sajátosságait, valamint a nevelési tényezők hatásrendszerét.

Ennek érdekében a következő témákat szükséges kutatni:

A tevékenység struktúrája, a kötött és kötetlen, szervezett és spontán, rövid és hosszabb távú tevékenységi elemek változásának dinamikája, a nem, az életkor, az iskolafokozat, az iskolatípus szerinti megoszlást figyelembe véve.

A diákok sajátos kötelező és önkéntes tevékenység-típusai, különös tekintettel a tanulás és a szabadidő-foglalkozás viszonyára.

A diákéletmód vizsgálata, számba véve az ösztársadalmi hatásrendszer változásainak főbb tendenciáit. Azoknak az alapvető összefüggéseknek a feltárása, amelyek az egyes nevelési tényezőktől, maguknak a tanulóknak öntevékenységtől befolyásoltan meghatározzák a fiatalok életvitelét.

Az ösztársadalmi hatásrendszerben bekövetkezett változások és az egyes legfőbb nevelési tényezők funkciói összefüggéseinek vizsgálata.

A diákéletmód alakításának lényeges tényezőit feltérképezve olyan kutatások végzése, amelyek hozzásegíthetik az iskolát, a családot, az ifjúsági szervezetet, a közművelődési és sportintézményeket hatékonyabb eszközök és módszerek kimunkálásához, a nevelési folyamat teljesebb rendszerének kialakításához.

A tanulók elvárásainak és törekvéseinek a jelenleginél lényegesen differenciáltabb elemzése.

4. témacsoport. A tanulóifjúság mozgalmi tevékenységének sajátos jegyei.

A 4. témacsoport célja az ösztársadalmi gyakorlat és az ifjúsági mozgalom pedagógiai összetevőinek feltárása. E kutatások különösen a szocialista iskola demokratikus vonásainak, a tanulók társadalmi aktivitásának növelését hivatottak szolgálni.

Ennek érdekében a következő témákat szükséges kutatni:

Az ifjúsági szervezetekben folyó nevelőmunka sajátos vonásainak feltárása szociálpszichológiai, pedagógiai és vezetéseméleti elemek összevetésével.

Az iskola és az ifjúsági szervezet, a család és az ifjúsági szervezet, a közművelődési- és sportintézmények és az ifjúsági szervezet közötti együttműködés hatása.

E témacsoport vizsgálatát az úttörő- és KISZ-szervezetek vonatkozásában (és ezen kereteken belül is tovább differenciálva) önállóan is el kell végezni. Ez alapozhatja meg a mozgalom sajátos eszközeinek, életkor és iskolafokozat szerinti módszereinek és formáinak szükséges fejlesztését, illetve átalakítását.

5. témacsoport. A tanulóifjúság interdiszciplináris kutatásának alapelvei és módszerei

Az 5. témacsoport célja, hogy a kutatás felvázolja az ifjúságkutatás döntéshozókészítő és pedagógiai hasznosításának irányelveit.

Ennek érdekében a következő témákat szükséges kutatni:

A tanulóifjúság körében végzett komplex vizsgálatok alapján, e munkálatok folyamatában, mintegy tapasztalatainak összegezeként vizsgálandók a marxista ifjúságkutatás e vonatkozású elvi, módszertani kérdései.

Az ifjúságkutatás ideológiai alapjainak, céljainak, kategóriáinak meghatározása; a nemzetközi és hazai irányzatok történeti fejlődésének áttekintése, kritikai elemzése, adaptációja.

El kell végezni: az ifjúságkutatás problematikájának mindenekelőtt pedagógiai aspektusú teoretikus megközelítését, a több tudomány-szakágból egybeépült diszciplína filozófiai, pedagógiai, lélektani, szociológiai, jogi, vezetéselméleti, metodológiai és metodikai összefüggéseinek feltárását is.

A történeti és a nemzetközi összehasonlító pedagógiai tapasztalatok összegezése során kutatni kell az iskola és az ifjúsági mozgalom egymásrahatását és azt, hogy az ifjúsági mozgalom pedagógiájának alapelemei hogyan épülnek be a szocialista neveléstudomány rendszerébe.

Bázisintézmény: MTA Pedagógiai Kutatócsoport

A kutatások ütemezése:

1973—1975. Részkutatások végzése a következő témacsoportokban:

A tanulóifjúság közösségei és a pedagógiai hatékonyság növelésének lehetőségei.

A tanulóifjúság szocializációja és értékorientációja.

A tanulóifjúság életmódja és alakításának fő tényezői.

1975—1980. A következő témacsoportok kutatásának befejezése:

A tanulóifjúság közösségei és a pedagógiai hatékonyság növelésének lehetőségei.

A tanulóifjúság szocializációja és értékorientációja.

A tanulóifjúság interdiszciplináris kutatásának alapelvei és módszerei.

1975—1985. A következő témacsoportok kutatásának lezárása:

A tanulóifjúság életmódja és alakításának fő tényezői.

A tanulóifjúság mozgalmi tevékenységének sajátos jegyei.

*

IV/4. A felnőttek szervezett tanulása, továbbképzése a köznevelés és a közművelődés rendszerében

A kutatás célja olyan munka melletti felnőttoktatási rendszer tudományos meg-alapozása, amely legalább három feltételnek eleget tesz:

- a) a művelődéspolitikai követelményeket és az egyéni, továbbá munkahelyi érdeket harmonikusan egyesíti,
- b) kellően rugalmas és ösztönző,
- c) a köznevelési és a közművelődési rendszerek kapcsolatára, egymást ki-gészítő tevékenységére alapoz.

A kutatás felöleli a permanens tanulás, mint társadalmi szükséglet értelmezé-sét, e folyamat szociológiai, pszichológiai és pedagógiai nézőpontokból való elem-zését, az önálló tanulás motivációs bázisának és a tanulási képességek fejlesztésé-nek, a kulturális intézmények és tömegközlelési eszközök szerepének vizsgálatát az önálló ismeretszerzésben és a tervszerű önművelésben.

1. témacsoport. A közművelődés és a felnőttnevelés társadalmi feltételeinek szocioló-giai és pszichológiai vizsgálata.

Kiemelt kutatási témák:

Az ismeretszerzési, tanulási, művelődési folyamatok szociológiai és pszicholó-giai vizsgálata.

A művelődési-tanulási motívumok kifejlesztésének, megerősítésének, az ön-nevelésre való képesség kialakításának pszichológiai és pedagógiai tényezői.

Az értelmiségi lehetőségei és szerepe a közművelődésben.

2. témacsoport. A köznevelési és a közművelődési rendszerek kapcsolata és egymást kiegészítő tevékenysége.

Kiemelt kutatási témák:

A permanens képzési rendszer.

A nevelési folyamat befolyásolása komplex művelődési módszerekkel.

A közművelődési intézmények fejlesztésének problémái.

A munkaidőben történő tanulási formák gazdasági, munkaszervezési és didak-tikai indokai és feltételei.

Az esztétikai nevelés iskolai lehetőségeinek kiegészítése.

3. témacsoport. Az iskolai felnőttoktatás továbbfejlesztése és kapcsolata a köz-művelődés rendszerével.

Kiemelt kutatási témák:

Az iskolai felnőttoktatás helye a permanens képzés rendszerében.

A művelődési anyag korszerű tartalma és szerkezete a dolgozók iskolájában.

Nevelési eljárások a dolgozók iskoláiban.

Az iskolai és az iskolán kívüli oktatási formák kapcsolata.

A tanítási-tanulási folyamat szervezete a felnőttoktatásban.

A munka melletti tanítás-tanulás módszerei a dolgozók iskolájában.

4. témacsoport. A munka mellett folytatott felsőfokú tanulmányok továbbfejlesztésé-nek kérdései.

Kiemelt kutatási témák:

A munka melletti felsőoktatás alapvető problematikája.

Szervezet és módszerek.

Tömegkommunikációs eszközök, távoktatási központok, egyéni használati eszközök és anyagok.

Oktatásgazdaságtani és jogi kérdések.

Bázisintézmény: Országos Pedagógiai Intézet
Népművelési Intézet

A kutatások ütemezése:

1975-ig: a szükséges tervtanulmányok elkészítése, a kutatások megtervezése, megszervezése.

1980-ig: kísérletek, vizsgálatok folytatása és elemzése.

1985-ig: a vizsgálatok folytatása, iskolai vonatkozásban a rendeskorúak tantervi reformját követő felnőttoktatási reform tartalmi kimunkálásának befejezése, az új formák széleskörű kiépítése.

1990-ig: a felmerülő új szükségletek szerint kutatási feladatok kitűzése, megtervezése.